

SUN'YI INTELLEKTNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHDA YEVROPA ITTIFOQINING TAJRIBASI

Aliyev Ilhomjon Murod o'g'li

Email:ilhomaliyevv2@gmail.com

[Tel:+998882060909](tel:+998882060909)

KIRISH

Yevropa Komissiyasi 2021-yilning aprel oyida sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish uchun birinchilardan bo'lib Yevropa Ittifoqi me'yoriy-huquqiy bazasini taklif qildi.

- Sun'iy intellect tushunchasi: AI - bu oldindan belgilangan algoritmlar asosida ishlaydigan va o'z-o'zini o'rganish qobiliyatiga ega bo'lgan hisoblash tizimi bo'lib, unga insonning kognitiv funksiyalarini taqlid qilish va vazifalarni mustaqil ravishda bajarish yoki intellektual natijalarni ishlab chiqarish imkonini beradi.

- Mavzuning dolzarbligi: Sun'iy intellekt (AI) sog'liqni saqlash, moliya, transport va boshqalarni o'z ichiga olgan turli sohalarni inqilob qilish potensialiga ega transformativ texnologiya sifatida paydo bo'ldi. AI tobora keng tarqalgan bo'lib, uning ta'siri milliy chegaralar bo'ylab tarqalib, muhim huquqiy va axloqiy tashvishlarni keltirib chiqardi. Texnologiya geografik chegaralardan oshib ketadigan globallashuv sharoitida, Yevropa Ittifoqida AIni samarali huquqiy tartibga solish zarurati birinchi o'rinda turadi.

ASOSIY QISM

Raqamli strategiyaning bir qismi sifatida Yevropa Ittifoqi ushbu innovatsion texnologiyani ishlab chiqish va undan foydalanish uchun yaxshi sharoitlarni ta'minlash maqsadida AIni tartibga solish tizimini ishlab chiqdi. AI ko'plab imtiyozlarni yaratishi mumkin, masalan, sog'liqni saqlashni yaxshilash, xavfsizroq va toza transport, yanada samarali ishlab chiqarish va arzonroq hamda barqaror energiya shular jumlasidandir.

2021-yil aprel oyida Yevropa Komissiyasi AI uchun birinchi Yevropa Ittifoqi me'yoriy-huquqiy bazasini taklif qildi. 2024-yil 21-mayda esa Yevropa Ittifoqi Kengashi tomonidan bir ovozdan ma'qullangan. Unda aytilishicha, turli ilovalarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan sun'iy intellekt tizimlari tahlil qilinadi

va foydalanuvchilarga xavf tug‘dirishiga qarab tasniflanadi. Turli xil xavf darajalari ko‘proq yoki kamroq tartibga solishni anglatadi¹⁹.

Parlamentning ustuvor yo‘nalishi bu – Yevropa Ittifoqida qo‘llaniladigan AI tizimlari xavfsiz, shaffof, kuzatilishi mumkin bo‘lgan, kamsitilmaydigan va ekologik toza ekanligiga ishonch hosil qilishdir. AI tizimlari zararli oqibatlarining oldini olish uchun avtomatlashtirish emas, balki odamlar tomonidan nazorat qilinishi kerak. Parlament, shuningdek, kelajakdagi AI tizimlariga qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan AI uchun texnologiyaga neytral, yagona ta‘rifni o‘rnatmoqchi²⁰.

AI qonuni: har xil xavf darajalari uchun turli qoidalar: yangi qoidalar, provayderlar va foydalanuvchilar uchun sun‘iy intellekt xavfi darajasiga qarab majburiyatlarni belgilaydi. Ko‘pgina AI tizimlari minimal xavf tug‘dirsa-da, ularni baholash kerak.

Yevropa AI qonunida qabul qilib bo‘lmaydigan xavf belgilangan bo‘lib, unga ko‘ra: bunday AI tizimlari odamlar uchun tahdid deb hisoblanadi va taqiqlanadi. Ularga quyidagilar kiradi:

- Odamlarning yoki muayyan zaif guruhlarining kognitiv xatti-harakatlarini manipulyatsiya qilish: masalan, bolalarda xavfli xatti-harakatlarni rag‘batlantiradigan ovozli o‘yinchoqlar;
- Ijtimoiy reyting: odamlarni xulq-atvori, ijtimoiy-iqtisodiy holati yoki shaxsiy xususiyatlariga qarab tasniflash;
- Odamlarni biometrik identifikatsiya qilish va toifalarga ajratish;
- Haqiqiy vaqtda va masofaviy biometrik identifikatsiyalash tizimlari, masalan, yuzni aniqlash²¹.

Huquqni qo‘llash maqsadida ayrim istisnolarga yo‘l qo‘yilishi mumkin.

Cheklangan miqdordagi og‘ir holatlarda “real vaqtda” masofaviy biometrik identifikatsiyalash tizimlariga ruxsat beriladi, identifikatsiya sezilarli kechikishdan keyin sodir bo‘ladigan “post” masofaviy biometrik identifikatsiya

¹⁹ "Proposal for a Regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence: Shaping Europe's digital future". digital-strategy.ec.europa.eu. 21 April 2021.

²⁰ "EUR-Lex – 52021PC0206 – EN – EUR-Lex". eur-lex.europa.eu.

²¹ "World's first major act to regulate AI passed by European lawmakers". CNBC. 14 March 2024.

tizimlariga esa og‘ir jinoyatlar bo‘yicha jinoiy ish qo‘zg‘atish va faqat sud ma‘qullaganidan keyin ruxsat etiladi²².

Belgiyalik texnologiya faylasufi Mark Kokkelbergning fikricha, "AI qonunida juda ko‘p yaxshi elementlar mavjud. Yuqori xavfli tizimlar, masalan, saylovlarda saylovchilarning xulq-atvoriga ta'sir qilish uchun foydalaniladigan tizimlar fundamental huquqlarga ta'sirini baholashdan o‘tishi kerak. Bu demokratiya va qonun ustuvorligini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, iste'molchilar mazmunli tushuntirishlar olish huquqiga ham ega. Umumiy maqsadli AI uchun yanada qattiqroq himoya choralari ham mavjud. Yuqori xavfli umumiy maqsadli AI baholash va sinovdan o‘tishi kerak, jiddiy hodisalar haqida Komissiyaga xabar berilishi kerak va - iqlim o‘zgarishi va AIning atrof-muhitga ta'siridan xavotirda bo‘lganlar uchun ham bu muhim hisoblanadi. Ushbu tizimlarni ishlab chiquvchilar esa doimiy hisobot berishlari kerak.

Xulosada shuni aytishimiz mumkinki, Yevropa Ittifoqining AI qonuni AIning tartibga solish va innovatsiyalar sohasida muhim bosqich bo‘ladi. Asosiy huquqlar va foydalanuvchi xavfsizligini himoya qilishda AIning afzalliklari to‘liq amalga oshirilishini ta'minlash uchun tashkilotlar hozirdanoq harakat qilishlari, ularning xavflarini baholashlari va AI qonuni keltiradigan o‘zgarishlarga tayyorgarlik ko‘rishlari muhimdir. Shunday qilib, tashkilotlar xavfsizroq va ishonchli sun‘iy intellekt muhitiga o‘tishlari mumkin, bu ularga ushbu transformatsion texnologiyadan foyda olish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Russell, S., & Norvig, P. (2010). "Artificial Intelligence: A Modern Approach." This comprehensive textbook covers the foundations, techniques, and applications of artificial intelligence.
2. Bostrom, N. (2014). "Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies." Bostrom explores the potential impact of artificial superintelligence on humanity, addressing ethical and existential concerns.
3. Selbst, A. D., & Barocas, S. (2018). "The Intuitive Appeal of Explainable Machines." *Fordham Law Review*, 87(3), 1085-1104.

²² Browne, Ryan (21 May 2024). "World's first major law for artificial intelligence gets final EU green light". CNBC.

- 4.** Solum, L. B. (2019). "Artificial Intelligence and the End of Work." *Washington Law Review*, 94(2), 367-398.
- 5.** Jobin, A., Ienca, M., Vayena, E., & Scherer, M. (2017). "The global landscape of AI ethics guidelines." *Nature Machine Intelligence*, 1(9), 389-399.
- 6.** Bryson, J. J., & Winfield, A. F. (2017). "Standardizing Ethical Design for Artificial Intelligence and Autonomous Systems." *Computer*, 50(5), 116-119.
- 7.** Yeung, K. (2017). "Algorithmic Regulation: Autonomy, Anticipation, and the Making of Machine Learning Systems." *Regulation & Governance*, 12(2), 194-210.
- 8.** Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). "The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies." The authors examine how artificial intelligence and technology are reshaping the economy and workforce.
- 9.** Arntz, M., Gregory, T., & Zierahn, U. (2016). "The Risk of Automation for Jobs in OECD Countries: A Comparative Analysis." This OECD report analyzes the impact of AI and automation on employment across different countries.
- 10.** Anderson, M., & Anderson, S. L. (2007). "Machine Ethics: Creating an Ethical Intelligent Agent." In M. V. Mahoui (Ed.), *AAAI Spring Symposium: Machine Ethics*.

